

303. Szarvas, Arborétum-Rózsakert (MRT 8. k. 8 / 13. lh., KÖH 6069) (Békés megye) Ő, B, Á

2013 novemberében egy pályázatot adtunk be a Szarvas, Arborétum-Rózsakert bronzkori lelőhely régészeti feltárásának finanszírozására. A Nemzeti Kulturális Alap Építőművészet és örökségvédelem kollégiuma támogatta a pályázatot. Az önerőt Szarvas Város önkormányzata biztosította.

A terv az volt, hogy a 2013 év végén elvégzett régészeti kutatófúrás⁸³ és 2014-re tervezett magnetométeres kutatások eredményeit ismerve kijelölünk 4 db 5×5 m-es szelvényt, és egy hónap alatt feltárjuk, földmintát veszünk az összes objektumból és járósintzből, valamint igyekszünk olyan területet kijelölni, ahol esetleg épületmaradványok is előkerülnek.

A régészeti kutatófúrásokat elvégeztük, viszont a magnetométeres kutatások elmaradtak. Ezért úgy döntöttünk, hogy kutatóárkot húzunk a lelőhely területén, és az esetleg előkerülő objektumoknál nyitjuk ki a tervezett 5×5 m-es szelvényeket.

A kutatófúrások során egy több mint 2 m mély árok is előkerült, valamint az ároktól É-ra nőtt a humusz vastagsága, ezért úgy gondoltuk, hogy az árok lehetett a Szarvas, Arborétum-Filagória dombja (Pepi-kert) (MRT 8. k. 8/12. lh, KÖH 6068) bronzkori tellt körülvevő körárok, és az azon kívül eső terület pedig a külső telep, jelen esetben a Szarvas, Arborétum-Rózsakert lelőhely. A lelőhely korábbi leírásában⁸⁴ a lelőhelyet az Arborétum D-i részére lokalizálták, bár a leírásban szereplő, a lelőhelyről előkerült kis hatvani bögre a bejáratnál került elő, ami a telltől Ny-ra fekszik.

A feltárást a Békés megyei Kormányhivatal Békéscsabai Járási Hivatal Járási Építésügyi és Örökségvédelmi Hivatala BE-02D/01/1794-9/2013 ügyiratszámú feltárási engedélyben, a Tiszántúli Környezetvédelmi és Természetvédelmi Felügyelet Gyulai Kirendeltsége 93306-004/2014-es iktatószámú ügyiratban engedélyezte a régészeti feltárást.

A feltárást konzulensei dr. V. Szabó Gábor és dr. Csányi Marietta voltak, a feltáráson három régésztechnikus, valamint 5 ásatási munkás vett részt.

A feltárást menete: A már említett ároktól D-re, ahol a kutatófúrások 30–35 cm vastag humuszréteget mutattak, egy 1,5×10 m-es kutatóárkot nyitottunk augusztus 4-én. A gyepetglák eltávolítása után a föld paticosos-szemcsés volt, viszont nem találtunk benne objektumra utaló nyomot. Egy ásónyommal lejjebb mentünk, ahol egy hamus réteg jött elő. A hamus réteg után bontva kiszélesítettük és meghosszabbítottuk a kutatóárkot. A hamus réteg takarításánál azonban azt vettük észre, ahogy a fekete hamus föld alatt modern kerámia került elő. Ezért döntöttünk úgy, hogy tovább megyünk lejjebb. A kutatóárokból egy tégladarabokkal teli, modern gödrön kívül nem került elő objektum, az előkerült leletek is nagyrészt modern tégladarabok voltak, továbbá kevés modern kerámia, és egy-két bronzkori és meghatározhatatlan őskori cseréptöredék került elő. A kutatóárokból ásónyomként igen sok földmintát vettünk természet tudományos vizsgálatokra.

Mivel az első árok negatív lett, ezért egy másikat nyitottunk, az előbbtől DK-re, a parthoz közelebb. Itt is egy modern gödrön kívül nem került elő semmi, még az előbb talált téglatöredékek és hamus réteg is hiányzott az árokból. Innen is vettünk földmintákat.

Mivel a két kutatóárok nem hozott eredményt, ezért közelebb mentünk a tellhez, és az előbbiektől kb. 50 m-re, egy facsoport mellett egy K–Ny irányú árkot nyitottunk, mely 5×2 m nagyságú volt. Objektumot itt sem találtunk, de innen is vettünk földmintákat természet tudományos vizsgálatokra. Itt már került elő néhány bronzkori edénytöredék, valamint Árpád-kori leleteket is találtunk.

A harmadik kutatóároktól K-re, a facsoport másik oldalán egy negyedik kutatóárkot is nyitottunk, mely 10×2 m volt, és É–D irányú. Itt, a gyepetglák eltávolítása után egyből látszott, hogy nem az a bolygatlan fekete humusz található, mint a 2. és 3. kutatóárkokban, hanem szemcsés, porózusabb humusz. Spaknival megtaláltunk egy réteget, valószínűleg külső járósintzet, és azt elkezdtuk követni. A rétegen feküdtek a leletek, melyek főleg modern kerámatöredékek voltak, de akadt néhány Árpád-kori és egy-két bronzkori is. A dokumentálás után újabb réteget kezdünk el követni, ezen már inkább Árpád-kori leletek kerültek elő. A kutatóárok D-i részén paticsfoltok voltak, É-i részén pedig egy objektum került elő. Ez volt a 3. objektum, melynek az alja valószínűleg túl lett bontva. Még egy ilyen járósintzet kibontottunk, itt cserépbogrács-töredékek, és fehér, csigavonal-díszes kerámia-töredékek kerültek elő. A szintekből vettünk földmintát természet tudományos vizsgálatokra.

Mivel ekkor már augusztus 21-e volt, úgy döntöttünk, hogy ásóval folytatjuk a munkát. Egy ásónyommal lejjebb egy nagy és három kisebb objektum foltja jött elő. A nagy gödör (6. objektum) egy nagy, több mint 2 m átmérőjű és majdnem 2 m mély szemetesgödör volt, melynek az alján faszénnyomok voltak. A gödröt félbontottuk, és 12 betöltési réteget különítettünk el. Mindegyik betöltési rétegből tettünk el nagy mennyiségű földmintát, melyből természet tudományos vizsgálatokat végeztünk el.

A 4. és 5. gödrök kisebbek voltak, melyeknek leletanyaga nem volt. A 4. és 5. objektum kibontása után még egy ásónyommal lejjebb mentünk, itt került elő a 7. objektum, amely egy paticosos gödör volt, illetve egy hasonlóan nagy objektumfolt (8.), mint a 6. esetében már megfigyelhető volt. Ezért kibővítettük a kutatóárkot K felé, de itt nem csak a 8. objektum került elő, hanem az ezt vágó 9. objektum is. Mind a két objektumot, valamint a 7. objektumot is feltártuk. A 7. egy oszlopyuk volt, melyben nagy mennyiségű paticosot találtunk. A 8. és 9. nagyobb méretű szemetesgödör volt, a 8. alján égett réteggel. Itt is félbontottuk a 8. gödröt, és 6 betöltési réteget különítettünk el. Mindegyikből nagy mennyiségű földmintát szedtünk, az alján lévő égett réteget pedig egy az egyben elraktuk természet tudományos vizsgálatra. A 9. objektumban nem volt ennyi réteg, két nagyobb szakaszt tudunk elkülöníteni, mindegyikből földmintát vettünk. Az utolsó napon még a 4. kutatóárok nyesése után egy sárga elszíneződés került elő az árok D-i részén. Beleástunk, de objektumra utaló nyomokat nem találtunk. Valószínűleg az altalaj természetes elváltozása volt.

A 6. és 8–9. objektumok anyaga a bronzkori hatvani kultúrába tartozik, a 8. objektum a korai, a 6. és 9. objektumok a kései szakaszába. A 6. és 9. objektumok egy szintből kerültek elő. A 8. objektumból dunántúli mészbetétes import kerámia is előkerült. A 6. objektumból több hordozható tűzhely töredéke is a felszínre került. A régészeti leletek a Tessedik Sámuel Múzeumba kerültek.

83 RKM 2013.114.

84 Makkay János (szerk.): Békés megye régészeti topográfiája. IV/2. kötet. A szarvasi járás, 388.

A feltárt terület nagysága összesen 73 m² volt, melyen összesen 9 objektum került elő. A feltárás után a kutatóárkokat visszate-mettük, és a felszedett gyepéglákat visszauttettük. A területet úgy hagytuk el, amilyen a feltárási munka előtt volt.

Az ásátás több lényeges adattal szolgált. A korábban bejelölt lelőhelyhatáron nincs régészeti nyoma a lelőhelynek. A lelőhely a tellhez közelebb esik, a fúrások által korábban megtalált árok valószínűleg a külső telep külső árka. A tell és a telep viszonyát az elkövetkezendőkben magnetométeres vizsgálattal kívánjuk kideríteni.

A Szarvas, Arborétum-Rózsakert lelőhely a Hatvani kultúrába tartozik, a Szarvas, Arborétum-Filagória dombja (Pepi-kert) hatvani tellnek a külső telepe. A természettudományos vizsgálatokból később megtudhatjuk, hogy az 1–3. árkok területét mire használhatták a bronzkorban. A 6. és 8. objektumból a rétegenként vett földmintákból pedig az objektumok feltöltési körülményeire tudunk következtetni.

A feltárt régészeti emlékek egy új kutatatlan lelőhelyet mutatnak be. A tell, és a hozzá kapcsolódó külső telep a hatvani kultúra elterjedésének D-i határán fekszik, így a leletek vizsgálatával, illetve a természettudományos vizsgálatok eredményeinek birtokában megismerhetjük e kultúra életének egy szakaszát, valamint a hatvani népesség környezetre gyakorolt hatását. A fúrási adatokkal és a később tervezett magnetométeres vizsgálatok eredményeivel együtt átfogó tudásunk lesz a tellről és a külső telepről, elrendezéséről, az itt lakó emberek mindennapi életéről.

A feltárás során megtalált Árpád-kori leletanyag még eddig nem került elő a lelőhelyen. A tell későbbi kutatásánál így Árpád-kori szinteket is valószínűsíthetünk.

További célok: A leletanyag feldolgozása, a természettudományi vizsgálatok és a magnetométeres térképezés eredményeinek ismeretében újabb szelvényekkel tovább kutatni a tellt és az azt övező külső telepet. A feltárt leletanyagot a ideiglenes kiállításban bemutatni a Tessedik Sámuel Múzeumban és az Arborétumban egyaránt. Eddig épület nyomai nem kerültek elő, de a későbbiekben a feltárt épületeket szeretnénk rekonstruálni az Arborétumban.

GULYÁS ANDRÁS

304. Szatmárcseke határa (Szabolcs-Szatmár-Bereg megye) Kö? Ú

A Tisza–Szamos–Túr–közi tározók tervezett anyaggyerői és töltései területén terepbejárást végeztünk 2014. április 2-án.

Kis-Rekesz-dűlő (KÖH 89245): Szatmárcseke K-i felének tartó műút É-i oldalán lévő szántóból szórványos, feltehetőleg újkori, esetleg középkori cserepeket (két darab) gyűjtöttünk be. A lehetséges lelőhely ÉNy–DK irányú, 131 m hosszú, 78 m széles.

Kis-Füzes D (KÖH 89243): A Tiszánál, a töltés és egy zárt kert közti részen szórványosan újkori cserepet gyűjtöttünk össze. A lehetséges lelőhely Ny–K irányú, 203 m hosszú, 133 m széles.

Nagy-tag (KÖH 89247): Szatmárcseke D-i határát jártuk be, nagyrészt a területen áthaladó magasfeszültségű vezeték vonalában, majd a Cser-vájás-csatorna mellett. A terület jól vizsgálható, nagyrészt szántók fedik, az indulási ponthoz közel egy, feltételezhetően újkori, esetleg középkori lelőhelyet azonosítottunk be. A lehetséges lelőhely 94 m hosszú, 82 m széles.

KÖRÖSPÓI ZSOLT

305. Százhalombatta, Földvár (MRT 7. k. 27 / 2. lh., KÖH 11473) (Pest megye) B

2011–2014 között folytattuk az 1998-ban megkezdett, mintegy 6 m vastag rétegsorral rendelkező középső bronzkori tell telep további feltárását az akkor kijelölt 20×20m-es szelvényben. A szelvény jelenlegi átlagmélysége 2,5–3 m.

A szelvény közepén eddig talált házak alatt folytatódik a településszerkezet és egy újabb, viszonylag jó megtartású ház (ID száma: 6000) maradványaira találtunk. A ház nagyrészt leégett. Két helyiséget lehetett egyértelműen azonosítani, melyek szintelto-lással, azaz lépcsővel és valószínű egy részen keskeny ágfona-tos válaszfállal voltak elválasztva egymástól. A ház É-i részében egy keskeny, 2 m széles kis szobát találtunk, tárolóedényekkel és sok kis bögrével a padlóján. A D-i helyiség ÉNy-i sarkában egy kőpenge koncentrációt találtunk több, mint 40 pengével. A ház többi részében is sok leletanyag volt, mint például agyagsa-lak koncentráció, fazekak, korsók, valamint egy nagyobb import edény. Ebben a házban a több típusból álló tűzhely-koncentráció a D-i helyiség közepén került elő. A ház K-i fala mellett egy összenyomódott arany hajkarika is előkerült. A tűzhelyek magas-ságában a ház Ny-i fala mellett az enyhén lemélyített padlón 8 nagyon rosszul kiégett szövöszéknehezüket és mellettük két, a fallal párhuzamosan álló, vastag karólyukat találtunk, melyek egy álló szövöszék maradványaira utalnak.

2013–14-es szezonban az elbontott ID 6000 sz.-ú ház maradványai alatt egy újabb leégett ház maradványát tártuk fel (ID száma: 6767, illetve 7000). Ennek a háznak az ÉK-i sarkában *in situ* 3 gyékénykosarat találtunk tele elszenesedett, tisztított gabona-magvakkal (ID 6767). Ezek mellett egy kisebb kosárban kelesztett kenyér, szép koszideri korsó, tál és fazék került elő. A korsó-ban kis depót találtunk, ami egy kagylóból, egy – a hó hatására szétrobbant – köeszköz nyersanyagból, és 2 bronzkarikából állt. Minden edény és kosár a ház padlóján állt omladékkal borítva.

A szelvény K-i fala mentén egy rossz megtartású, szintén rész-ben leégett ház maradványait találtuk (ID száma: 6164). Ez alatt összefüggés nélküli hamus, kevert réteg került elő, jelentősebb hamu-koncentrációkkal. Teljesen úgy tűnik, mintha a településen egy időben ide hordta volna mindenki a hamut. A követke-ző ásátási szezonban a szelvény ezen részén égett tűzhely maradványok, hozzátartozó padlók nélkül kerültek elő. A sok gödör-bolygatás miatt nem állapítható meg az egyértelmű összetartozás. Ezek alatt szintén nehezen követhető sárga házmaradványt (ID száma: 6903), D-en K–Ny irányú házfal részlettel találtunk. Ebben a házban előkerült egy nagyon érdekes gödör, melynek több fázisát is követni tudtuk. A legutolsó fázisban (ID száma: 6808) agyaggal volt kitapasztva és egy hatalmas kőfedővel volt letakarva, amit érdekes fa- és esetleg cölöplyuk szerkezet tarthatott, mielőtt befordult és bezuhant. Az ezt megelőző fázis-ban egy hatalmas hamus gödör volt, melyben számos ép és fél edényt is találtunk. Talán az egykori tárológödört használták később hamus és egyéb szemetes gödörnek.

A szelvény Ny-i fala mentén, az ún. főutca Ny-i oldalán kicsit északabbra az utca másik oldalán elhelyezkedő háztól egy kiegészítő ház sárga agyagpadló és vékony itt-ott megmaradt omladékmaradványait tudtuk azonosítani (ID száma: 6061). A ház szelvényben lévő részének nagyjából a közepén került elő a két (az egyik többszörösen megújított) tűzhely. Úgy tűnik, hogy az utca Ny-i oldalán lévő ház-, és felszínmaradványok fol-tosabb, koszosabb, töredezőbb agyagból készültek. Ezen a felüle-ten a házak megtartása sokkal rosszabb, megfogásuk nehezebb.